

Motion till riksdagen
2005/06:Fi227

av Lars Ohly m.fl. (v)

Tobin, valutahandel och globala skatter

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning.....	1
2	Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3	Bakgrund.....	2
4	Spekulation drabbar kvinnor och män olika.....	3
5	Folkstyret minskar.....	3
6	Bromsa spekulationsekonomin	4
6.1	Inför en global skatt på valutahandel.....	4
6.2	Det krävs politisk vilja för att införa en global valutaskatt.....	5
6.3	Kombinera en transaktionskatt på valutahandel med en spärr vid större kriser	7
7	Andra globala skatter	8

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige i internationella sammanhang aktivt bör agera för att det införs en global transaktionsskatt på valutahandel.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen och Sida bör starta en dialog med folkrörelser från syd och nord för att ta fram konkreta förslag på hur de resurser som en global transaktionsskatt genererar skulle kunna fördelas.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige i EU bör agera för att en transaktionsskatt på valutahandeln införs bland EU:s medlemsstater.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige i internationella sammanhang aktivt bör agera för att en låg global transaktionsavgift på valutahandeln kombineras med en högre avgift när valutakurser rusar i väg uppåt eller nedåt utanför en viss spännvidd.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sveriges regering bör utreda vilka finansieringslösningar av globala skatter som är mest realistiska och effektiva i nuläget och i framtiden.

3 Bakgrund

Under de tre senaste decennierna har spekulativt inriktade finansiella transaktioner växt snabbare än produktion och världshandel. År 1973 uppgick den dagliga valutahandeln till 15 miljarder US-dollar. I mitten av 1980-talet handlades det för 150 miljarder US-dollar varje dag. 2001 var den dagliga valutahandeln 1 200 miljarder US-dollar, vilket på ett år med 250 handelsdagar blir ofattbara 300 000 miljarder US-dollar.¹ Sveriges statbudget omsluter ungefär 120 miljarder US-dollar och Sveriges BNP utgörs av ca 350 miljarder kronor².

Om man jämför omslutningen på valutahandeln med varu- och tjänstehandeln blir utvecklingstendensen tydlig. År 1977 uppgick varu- och tjänstehandeln till 1 300 miljarder US-dollar och 1998 till 7 000 miljarder US-dollar. Valutamarknaden var alltså tre gånger så stor 1977. År 2001 var valutahandeln 50 gånger (!) så stor som varu- och tjänstehandeln.³

Vad som kännetecknar valutahandeln är att den är mycket kortsiktig. Ca 80 % av transaktionerna på den globala valutamarknaden har en omloppstid

¹ ”The Currency Transaction Tax – enhancing financial stability and financing development”. Tobin tax network, 2004.

² Regeringens proposition 2005/06:1, budgetpropositionen för 2006.

³ Se not 1.

på mindre än sju dagar. 40 % av transaktionerna har mindre än två dagars omloppstid. Endast 1 % har ett perspektiv på mer än ett år. Det handlar alltså inte om en marknad där företag gör långsiktiga investeringar i ett land. Snabba pengar är rättesnöret här.

De skakningar i världsekonomin som inträffade under 1990-talet – t.ex. den s.k. Asienkrisen – var inget nytt. Kasinoliknande spekulativa vågor hotade både produktion och ansvarsfull ekonomisk politik redan i mitten av 1970-talet. Det hängde samman med framväxten av den s.k. euro-marknaden, där tillgodohavanden i utländsk valuta, huvudsakligen US-dollar, på bankfilialer i Västeuropa kunde lånas ut nästan utan begränsningar. Det var på denna marknad som de s.k. petro-dollarerna placerades efter Opecs höjning av oljepriset 1973–1974. Följden blev en spiral av utlåning, framför allt till länder i tredje världen, vilket bäddade för den skuldcrisis som kom ett knappt årtionde senare.

4 Spekulation drabbar kvinnor och män olika

Kriser och skakningar i världen drabbar män och kvinnor olika. Det är i princip enbart män som står för spekulationerna, men det är kvinnorna som drabbas i vardagen av detta beteende. APEC (Asia-Pacific Economic Cooperation) gjorde vid ett ministermöte i oktober 1998 följande uttalande:

Mot bakgrund av den ekonomiska och finansiella krisen i vår region är vi bekymrade över dess olika följder för kvinnor och män. Den fulla vidden av krisens sociala och ekonomiska konsekvenser står ännu inte klar, men vi tror att en oproportionerlig del av bördan faller på unga flickor och kvinnor, särskilt där det har förekommit nedskärningar i utbildning av olika slag, hälsovård och social service, liksom brister i grundläggande behov som mat och medicin, och en allmän nedgång i sysselsättningen. Vi understryker att kvinnor har en avgörande roll för en lyckad planering, utformning och genomförande av program för ekonomisk återhämtning, inte bara som mottagare utan också som beslutsfattare. (Fritt översatt.)

Det finns således utifrån ett genusperspektiv ett behov av att minska finansiella kriser eftersom det är kvinnorna som får betala priset av mäns kortsiktiga vinstagerande.

5 Folkstyret minskar

Den ökade globaliseringen av finansmarknaden leder till svårigheter för företag och stater att planera långsiktigt, till ökad ekonomisk otrygghet för enskilda och till ökade köns- och klassklyftor. Det som är allvarligast långsiktigt sett är att de snabba penningrörelserna reducerar parlamentens och andra demokratiska institutioners handlingsutrymme samt minskar deras legitimitet i allmänhetens ögon. Till och med den nya högerns högljudda profeter, vilka i början av 1990-talet framställde den växande finansmarknaden som sund och

Fel! Okänt namn på

nödvändig, har i dag börjat darra på manschetten. Även en och annan storkapitalist, George Soros är ett exempel, har uppmärksammat finansbubblans skadlighet och kräver en demokratisk motmakt.

6 Bromsa spekulatönskonomin

6.1 Inför en global skatt på valutahandel

Nobelpristagaren James Tobin föreslog redan 1972 att det skulle införas en transaktionskatt på valutahandel. Tanken var att bromsa farten i spekulatönskonomin genom att, så att säga, kasta lite grus i maskineriet och därmed ge mer tid för eftertanke i staternas, företagens och individernas planering. En avgift på valutatransaktioner skulle automatiskt missgynna kortsiktiga och spekulativa placeringar, medan turism och mer långsiktiga placeringar i företag och vanlig varuhandel bara skulle påverkas marginellt.

En effekt av en s.k. Tobinskatt (transaktionskatt på valutahandel) är även att det ökar den offentliga politikens handlingsutrymme. När kortsiktigheten i valutahandeln dämpas så ökar möjligheterna till politiska motåtgärder vid stora valutaomsättningar. Centralbankernas reserver får en ökad relativ betydelse, vilket inte varit fallet under de senaste 25 åren. År 1977 motsvarade Centralbankernas reserver 16 dagars valutaomsättning. 20 år senare motsvarade reserverna endast en dags omsättning. Om reservernas andel av omsättningen ökar blir det alltså lättare att motverka skadliga händelseförlopp.

En global transaktionskatt på valutahandel som bromsar spekulatönskonomin leder till mindre risker för kriser och börskrascher, vilket påverkar de flesta kvinnor och män. Som vi tidigare nämnt slår krisens effekter olika mellan kvinnor och män. Om ett land drabbas av en ekonomisk kris, sker det så gott som alltid nedskärningar i de offentliga utgifterna, och den privata konsumtionen ökar på bekostnad av den offentliga. Jan Jindy Pettman ("Gender Issues", ur boken *The Globalization of World Politics – An Introduction to International Relations*, av John Baylis och Steve Smith, 1997) anser att det leder till tre effekter:

För det första påverkar nedskärningar i offentlig service, såsom hälsovård, utbildning och sociala trygghetssystem, särskilt kvinnors möjligheter att arbeta. För det andra är kvinnor överallt de som har det övergripande ansvaret för familj och hushållsarbete, och när det (ofta otillräckliga) statliga stödet skärs ner eller dras in måste kvinnorna kompensera det genom egen tid eller eget arbete. För det tredje är kostnaden för globaliseringen ojämnt fördelad: begreppet "feminisering av fattigdomen" syftar på den ökande andelen, likaväl som antal, av kvinnor och deras barn som lever i fattigdom. (Fritt översatt.)

Med Sveriges tradition av internationalism och solidaritet med fattigare länder har vi ett stort ansvar för att lyfta fram frågan om en global transaktionskatt i olika internationella forum, inte minst utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Sverige bör därför i internationella sammanhang aktivt agera för att det

införs en transaktionsskatt på valutahandeln. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vad intäkterna av en transaktionsskatt skulle användas till diskuterades inte av Tobin själv, men många efter honom har lyft fram vikten av att använda intäkterna för att bekämpa den globala fattigdomen. Förslagen har t.ex. varit skuldavskrivningar, utbildnings-, hälso- och sjukvårdsinsatser i fattigare länder och/eller för att bekämpa den globala miljöförstörelsen. James Tobins första förslag till nivå på transaktionsskatten var 1 %.

Men de flesta i dag talar om en mycket lägre nivå, mellan 0,1–0,2 %, vilket uppskattningsvis skulle inbringa mellan 30 och 300 miljarder US-dollar⁴. För att förstå storleken på beloppet kan man jämföra det med i-ländernas samlade bistånd, som uppgår till ca 50 miljarder US-dollar. Mot bakgrund av ovanstående bör regeringen ta initiativ till att regeringen och Sida startar en dialog med folkrörelser från syd och nord för att ta fram konkreta förslag på hur de resurser som en global transaktionsskatt genererar skulle kunna fördelas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

En transaktionsskatt där inkomna medel används till att bekämpa den globala fattigdomen innebär en omfördelning av medel från män till kvinnor. Av dagens 1,3 miljarder människor som är fattiga utgör hela 70 % kvinnor. En omfördelning mellan den rika och den fattiga delen av världen ger alltså en direkt positiv effekt för jordens många fattiga kvinnor.

Den tekniska konstruktionen av en global transaktionsskatt måste självklart utredas, men intressant att notera är att ekonomerna Heikki Patomäki & Lieven A. Denys, Network Institute for Global Democratization (NIGD) har presenterat ett omfattande och detaljerat förslag till ett fördrag om en global skatt på valutaväxling.⁵

6.2 Det krävs politisk vilja för att införa en global valutaskatt

Frankrike beslutade 2001 att införa en global transaktionsskatt på valutahandel när övriga medlemsländer i EU ställer sig bakom förslaget. I Belgien beslutade parlamentet i juli 2004 om att anta en lag om global transaktionsskatt på liknande villkor som i Frankrike. I september 2004 presenterade Brasilien, Chile, Frankrike och Spanien tillsammans med FN:s generalsekretärare Kofi Annan en rapport som diskuterade förslag till finansiella lösningar för att utrota fattigdomen. Ett förslag var att införa en global transaktionsskatt på valutahandel. Rapporten fastslår: ”A tax on foreign exchange transactions is technically feasible on a global level”⁶ (Fritt översatt: En skatt på valuta-

⁴ ”Det globala kasinot”. Kenneth Hermele, 2001.

⁵ Network Institute for Global Democratization, www.nigd.org. Förslaget finns under rubriken CTT Campaign & Draft Treaty, www.nigd.org/ctt/se/VVS-avtalet/

⁶ ”Action against hunger and poverty.” Report of the Technical Group on Innovative Financ-

Fel! Okänt namn på

handel är tekniskt genomförbart på en global nivå). Det internationella perspektivet tar här sin utgångspunkt i att en global transaktionsskatt är ett medel för att finansiera fattigdomsbekämpningen. För att kunna nå FN:s millenniummål, som bl.a. innebär en halvering av fattigdomen fram till 2015, är det viktigt att hitta lösningar som verkligen kan leda fram till att målen uppnås. Globala skatter kan vara ett tekniskt sätt att nå millenniummålen. Genom vårt ordförandeskap i FN:s generalförsamling har Sverige under det kommande året en stor möjlighet att koppla globala skatter till målet om att uppnå en halvering av fattigdomen.

Det finns dock tyvärr många exempel i Sverige på en uppgiven inställning inför att begränsa snabba svängningar i internationella kapitalflöden och att tillse att medel tillförs fattigdomsbekämpningen. När finansutskottet och riksdagen behandlade betänkande 2003/04:FiU16, avslogs Vänsterpartiets motion om införande av en global transaktionsskatt för valutahandel, en s.k. Tobin-skatt, med följande motivering:

När man bedömer och värderar Tobinskattens egenskaper som instrument för att skapa finansiell stabilitet måste man beakta dels den omfattande kritiken mot Tobinskattens förmåga att uppnå avsedda effekter, dels det faktum att den förutsätter internationell enighet. Slutsatsen av en sådan genomgång blir enligt utskottets mening att det i praktiken är omöjligt att införa Tobinskatten. Utrikesutskottet delar denna bedömning i sitt yttrande.

När Utrikesutskottet behandlade betänkande 2004/05:UU8, avslogs Vänsterpartiets motion om införande av en global transaktionsskatt för valutahandel, en s.k. Tobin-skatt, med följande motivering:

Skatten måste vara baserad på ett multilateralt åtagande från alla relevanta länder i det finansiella systemet. Därmed är, menar utskottet, Tobinskattens införande i praktiken en omöjlighet. Denna bedömning delas av finansutskottet.

Självklart är införandet av en global skatt på valutamarknaderna en komplicerad historia. Men vi kan inte dela vare sig utskottets eller regeringens pessimism. På senare tid har medvetenheten om den globala finansmarknadens stabilitetsproblem vuxit sig starkare på den globala arenan. Det blir allt vanligare att företrädare för de globala ekonomiska institutionerna och för regeringar uttalar sig positivt om globala skatter. Även regeringen själv påtalade i skrivelse 2002/03:118 Spelregler för globala marknader – svensk strategi för ökad internationell finansiell stabilitet att de stora kapitalflödena visat sig kunna leda till instabilitet och kriser. Den ökade medvetenheten om vikten och behovet av att införa globala skatter gör det nu lättare än tidigare att få fram ett beslut om global transaktionsskatt. Valutahandeln är dessutom oerhört koncentrerad. 30 banker står för ca 80 % av valutahandeln och 55 % av handeln är koncentrerad till USA, Storbritannien och Japan. 75 % av handeln

äger dessutom rum i bara fyra valutor: dollar, pund sterling, euro och yen.⁷ Denna starka koncentration leder fram till slutsatsen att det inte är nödvändigt att alla länder är med på tåget om resan går mot en global transaktionsskatt på valutahandel.

Det finns gott om exempel på andra områden där det föreligger svårigheter att nå framgång i det internationella samarbetet. Det gäller t.ex. Kyotoprotokollet för reduktion av koldioxidutsläpp, regler för rättvis handel inom WTO-förhandlingarna och internationella konventioner för att trygga fred, mänskliga rättigheter eller för reducering av den globala fattigdomen. Detta har dock inte avhållit en internationell opinion, Sverige som stat eller andra stater, att verka i en riktning mot ett ökat internationellt samarbete.

EU borde vara ett naturligt organ för Sverige att driva krav på införande av en transaktionsskatt. Där finns, som redan nämnts, ett stöd för behovet av en global transaktionsskatt. EU är även lämpligt ur ett finansiellt perspektiv, eftersom en så stor del av valutatransaktionerna sker via EU-länder. Sverige bör därför i EU agera för att en transaktionsskatt på valutahandel införs bland EU:s medlemsstater. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.3 Kombinera en transaktionsskatt på valutahandel med en spärr vid större kriser

Det har framförts kritik mot att en transaktionsskatt på valutahandel inte kan rädda länder från akuta kriser eller från större spekulationer. Man har då pekat på att såväl Mexikos och Ostasiens sammanbrott hade skett även om det funnits en transaktionsskatt. Den kritiken är riktig såtillvida att syftet med en transaktionsskatt är att göra spekulatören trögare, inte omöjlig. Det ska kastas grus i maskineriet, inte stora stenbumlingar. Men det har också lanserats ett förslag av den tyska ekonomen Paul Berndt Spahn, som vill förena en transaktionsskatt med ett skydd mot större spekulationer. Han föreslår att den låga nivån på en transaktionsskatt övergår till en hög avgift när valutakurser rusar i väg uppåt eller nedåt utanför en viss spännvidd. Med en sådan konstruktion kombinerar man transaktionsskattens bromsande effekt vid normala tillstånd med en ordentlig spärr vid stora spekulativa förlopp.

Vänsterpartiet föreslog 2003 i motion Fi251 av Ulla Hoffmann m.fl. (v) att en sådan spärr vid stora spekulativa förlopp införs i kombination med en transaktionsskatt. När finansutskottet behandlade yrkandet om att förena en transaktionsskatt på valutahandel med en spärr, valde man att inte kommentera yrkandet med ett enda ord, utan avsåg det tillsammans med andra yrkanden som berörde en transaktionsskatt.

⁷ Se not 1 + från ”Det globala kasinot”. Kenneth Hermele, 2001.

Fel! Okänt namn på

År 2004 upprepade Vänsterpartiet kravet om en växlingsspärr i motion Fi220 av Lars Ohly m.fl. (v), men utrikesutskottet, liksom finansutskottet året innan, valde att ej bemöta förslaget i sak.

Mot bakgrund av vad som anförts ovan bör Sverige i internationella sammanhang aktivt agera för att en låg global transaktionsskatt på valutahandeln kombineras med högre avgift när valutakurser rusar i väg uppåt eller nedåt utanför en viss spännvidd. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Andra globala skatter

Oftast är det bistånd eller skuldavskrivningar vi ser som medel i kampen mot fattigdom. Men förutom att en global transaktionsskatt på valutahandel leder till en stabilare finansmarknad skulle de medel som skatten inbringar även kunna användas till att öka tillgången till vatten och mat, ge grundläggande utbildning och sjukvård samt omfördela inkomster och utjämna olikheter. Globala avgifter/skatter skulle även kunna användas till att uppnå önskade styreffekter inom miljöområdet.

För att nämna några förslag på globala skatter som just nu diskuteras:

- *Koldioxidbeskattning*. Syftet skulle vara att styra bort användningen av fossila bränslen till mer långsiktigt hållbara alternativ.
- *Skatt på flygresor eller flygbränsle*. Detta är ett förslag som bl.a. Tyskland och Frankrike ställer sig bakom och kan ses som en annan lösning än koldioxidbeskattning.
- *Skatt på vapenhandel*.

Det har även framförts många fler intressanta förslag till globala skatter. Sveriges regering bör utreda vilka finansieringslösningar av globala skatter som är mest realistiska och effektiva i nuläget och i framtiden. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 30 september 2005

Lars Ohly (v)

Lennart Gustavsson (v)

Alice Åström (v)

Lars Bäckström (v)

Berit Jóhannesson (v)

Sermin Özürküt (v)